Zbiór Orzeczeń

WYROK TRYBUNAŁU (druga izba)

z dnia 14 czerwca 2012 r.*

Uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego — Swobodny przepływ osób — Dostęp pracowników migrujących i członków ich rodzin do szkolnictwa — Dofinansowywanie studiów poza terytorium danego państwa członkowskiego — Warunek zamieszkania

W sprawie C-542/09

mającej za przedmiot skargę o stwierdzenie, na podstawie art. 258 TFUE, uchybienie zobowiązaniom państwa członkowskiego, wniesioną w dniu 18 grudnia 2009 r.,

Komisja Europejska, reprezentowana przez G. Rozeta oraz M. van Beeka, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona skarżąca,

przeciwko

Królestwu Niderlandów, reprezentowanemu przez C. Wissels, J. Langera oraz K. Bulterman, działających w charakterze pełnomocników,

strona pozwana,

popieranemu przez:

Królestwo Belgii, reprezentowane przez L. van den Broeck oraz M. Jacobs, działające w charakterze pełnomocników,

Królestwo Danii, reprezentowane przez V. Pasternak Jørgensen, działającą w charakterze pełnomocnika,

Republikę Federalną Niemiec, reprezentowaną przez J. Möllera oraz C. Blaschkego, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

Królestwo Szwecji, reprezentowane przez A. Falk, działającą w charakterze pełnomocnika,

interwenienci,

TRYBUNAŁ (druga izba),

w składzie: J.N. Cunha Rodrigues (sprawozdawca), prezes izby, U. Lõhmus, A. Rosas, A. Ó Caoimh i A. Arabadjiev, sędziowie,

* Język postępowania: niderlandzki.

rzecznik generalny: E. Sharpston,

sekretarz: M.A. Gaudissart, kierownik wydziału,

uwzględniając procedurę pisemną i po przeprowadzeniu rozprawy w dniu 10 listopada 2011 r.,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 16 lutego 2012 r.,

wydaje następujący

Wyrok

1 W swojej skardze Komisja Europejska wnosi do Trybunału o stwierdzenie, że nakładając na pracowników migrujących i pozostających na ich utrzymaniu członków ich rodzin warunek zamieszkania, czyli tak zwaną zasadę „3 z 6 lat", który to warunek należy spełnić, by móc uzyskać dofinansowanie studiów poza Niderlandami (zwane dalej „przenośnym finansowaniem studiów"), Królestwo Niderlandów uchybiło zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 45 TFUE i art. 7 ust. 2 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty (Dz.U. L 257, s. 2), zmienionego rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2434/92 z dnia 27 lipca 1992 r. (Dz.U. L 245, s. 1, zwanego dalej „rozporządzeniem nr 1612/68").

Ramy prawne

Prawo Unii

2 Zgodnie z art. 7 rozporządzenia nr 1612/68:

„1. Pracownik będący obywatelem państwa członkowskiego nie może być na terytorium innego państwa członkowskiego ze względu na swą przynależność państwową traktowany odmiennie niż pracownicy krajowi pod względem warunków zatrudnienia i pracy, w szczególności warunków wynagrodzenia, zwolnienia i, jeżeli straci pracę, powrotu do pracy lub ponownego zatrudnienia.

2. Pracownik korzysta z takich samych przywilejów socjalnych i podatkowych jak pracownicy krajowi.

[...]".

3 Artykuł 12 rozporządzenia nr 1612/68 stanowi, że:

„Dzieci obywatela państwa członkowskiego, który jest lub był zatrudniony na terytorium innego państwa członkowskiego, mają dostęp do powszechnego systemu kształcenia, nauki zawodu oraz szkolenia zawodowego na takich samych warunkach jak obywatele tego państwa, jeżeli dzieci te mieszkają na jego terytorium.

Państwa członkowskie popierają wszelkie wysiłki zapewniające tym dzieciom możliwie najlepsze warunki uczestnictwa w zajęciach, o jakich mowa".

Prawo niderlandzkie

4 Artykuł 2.2 Wet studiefinanciering 2000 (ustawy o finansowaniu studiów, zwanej dalej „WSF z 2000 r."), który określa warunki, jakie muszą spełniać studenci, aby korzystać z pełnego finansowania studiów, jeśli studiują w Niderlandach, ma następujące brzmienie:

„1. O finansową pomoc studencką może ubiegać się student:

a) posiadający obywatelstwo niderlandzkie;

b) nieposiadający obywatelstwa niderlandzkiego, lecz traktowany jak obywatel niderlandzki w zakresie finansowania studiów na podstawie umowy międzynarodowej lub decyzji organizacji międzynarodowej [...]

[...]".

5 Co się tyczy przenośnego finansowania studiów, z art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r. wynika, że z takiego przywileju może korzystać student, który, po pierwsze, spełnia wymogi pełnego finansowania studiów w Niderlandach, a po drugie, zamieszkuje legalnie w Niderlandach przez przynajmniej trzy lata na przestrzeni sześciu lat poprzedzających przyjęcie na studia na uczelni poza tym państwem członkowskim.

6 Zgodnie z art. 11.5 WSF z 2000 r. w wypadkach rażącego i poważnego niesłusznego traktowania właściwy minister może odstąpić od stosowania warunku zamieszkania przewidzianego w art. 2.14 ust. 2 tej ustawy.

7 Do dnia 1 stycznia 2014 r. zasada „3 z 6 lat" nie znajduje zastosowania do studentów, którzy mogą ubiegać się o dofinansowanie studiów w Niderlandach i chcą kontynuować te studia w określonych regionach przygranicznych, czyli we Flandrii i w Regionie Stołecznym Brukseli w Belgii, a także w Nadrenii Północnej-Westfalii, Dolnej Saksonii i Bremie w Niemczech.

Postępowanie poprzedzające wniesienie skargi

8 W połowie 2007 r. do Komisji wpłynęła skarga w przedmiocie warunku zamieszkania przewidzianego w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r., na mocy którego, aby skorzystać z przenośnego finansowania studiów, student powinien między innymi legalnie zamieszkiwać w Niderlandach przez przynajmniej trzy lata na przestrzeni sześciu lat poprzedzających podjęcie studiów.

9 Po wymianie pism z władzami niderlandzkimi Komisja skierowała do Królestwa Niderlandów w dniu 4 kwietnia 2008 r. pismo wzywające do usunięcia uchybienia. W piśmie tym Komisja utrzymywała, że ponieważ warunek zamieszkania przewidziany w WSF z 2000 r. znajduje zastosowanie wobec pracowników migrujących, w tym pracowników przygranicznych i członków ich rodzin, jest on sprzeczny z przepisami prawa Unii w obszarze swobodnego przepływu pracowników.

10 Pismem z dnia 4 czerwca 2008 r. Królestwo Niderlandów odpowiedziało na wezwanie do usunięcia uchybienia, podnosząc, że zasada „3 z 6 lat" zapewnia poszanowanie prawa Unii, a państwo to wywiązało się z zobowiązania spoczywającego na nim na mocy art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68.

11 W wyniku spotkania służb Komisji z władzami niderlandzkimi władze te przekazały Komisji pismem z dnia 24 października 2008 r. wyjaśnienia uzupełniające. Władze te wykazały również zamiar przedstawienia niderlandzkiemu parlamentowi projektu ustawy zmieniającej zasadę „3 z 6 lat".

12 Pismem z dnia 15 kwietnia 2009 r. Komisja przesłała Królestwu Niderlandów opinię wraz z uzasadnieniem, w której uznała, że państwo to nie przestrzegało zobowiązań w świetle art. 45 TFUE i art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, oraz wezwała je do podjęcia działań niezbędnych do zastosowania się do tej opinii w terminie dwóch miesięcy od jej doręczenia.

13 W dniu 15 czerwca 2009r. omawiane państwo członkowskie potwierdziło swoje stanowisko, podkreślając, że warunek zamieszkania przewidziany w WSF z 2000 r. nie jest sprzeczny z prawem Unii.

Postępowanie przed Trybunałem

14 Postanowieniem prezesa Trybunału z dnia 20 lipca 2010 r. Królestwo Belgii, Królestwo Danii, Republika Federalna Niemiec, a także Królestwo Szwecji zostały dopuszczone do udziału w sprawie w charakterze interwenientów popierających żądania Królestwa Niderlandów.

W przedmiocie skargi

Argumentacja stron

15 W swojej skardze Komisja przypomina, że w wyroku z dnia 26 lutego 1992 r. w sprawie C-3/90 Bernini, Rec. s. I-1071, Trybunał orzekł, że stypendium na pokrycie kosztów utrzymania i szkolenia w trakcie średniego lub wyższego cyklu nauczania stanowi przywilej socjalny w rozumieniu art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68. Zgodnie z tym samym orzecznictwem, potwierdzonym w wyroku z dnia 8 czerwca 1999 r. w sprawie C-337/97 Meeusen, Rec. s. I-3289, dziecko pracownika migrującego mogło powoływać się na wspomniany art. 7 ust. 2 celem uzyskania dofinansowania swych studiów na tych samych warunkach, jakie stosowane są względem dzieci pracowników krajowych, bez możliwości nałożenia dodatkowego warunku zamieszkania.

16 Komisja zauważa, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem zasada równego traktowania zapisana w art. 45 TFUE i w art. 7 rozporządzenia nr 1612/68 zakazuje nie tylko dyskryminacji bezpośredniej ze względu na przynależność państwową, lecz również wszelkich form dyskryminacji pośredniej, które przez zastosowanie innych kryteriów rozróżnienia prowadzą w rzeczywistości do takiego samego rezultatu. To na władzach krajowych, które powołują się na odstępstwo od podstawowej zasady swobodnego przepływu osób, spoczywa obowiązek wykazania w każdym konkretnym przypadku, iż ich przepisy są niezbędne i proporcjonalne do zamierzonego celu.

17 Komisja utrzymuje, że warunek zamieszkania przewidziany w WSF z 2000 r. stanowi formę dyskryminacji pośredniej. Jej zdaniem jest oczywiste, że nawet gdyby wspomniany warunek stosował się w identyczny sposób do obywateli krajowych i innych obywateli Unii Europejskiej, naturalnie byłby on łatwiejsza do spełnienia dla obywateli krajowych i w związku z tym mógłby stawiać w mniej korzystnej sytuacji w szczególności pracowników migrujących.

18 Ponadto zdaniem Komisji wspomniany warunek tym bardziej dyskryminuje pracowników przygranicznych i ich dzieci, którzy z definicji zamieszkują w państwie członkowskim innym niż państwo miejsca zatrudnienia, a więc spełnienie zasady „3 z 6 lat” jest w ich wypadku niemożliwe. W tym względzie Komisja podnosi, że po uświadomieniu sobie tego problemu Królestwo Niderlandów zaproponowało zmianę ustawodawstwa krajowego celem umożliwienia przenośnego finansowania studiów studentom, którzy spełniając warunki dofinansowania studiów w Niderlandach, zamieszkiwali w „Belgii, w jednym z przygranicznych regionów niemieckich lub w Luksemburgu przez co najmniej trzy lata na przestrzeni sześciu lat poprzedzających rozpoczęcie studiów za granicą”.

19 Komisja uważa, że swobodny przepływ pracowników wewnątrz Unii stanowi prawo podstawowe i że jakakolwiek przeszkoda krajowa może zostać uzasadniona tylko wtedy, gdy wpisuje się w ramy celu zgodnego z traktatem FUE, gdy znajduje uzasadnienie w nadrzędnym względzie interesu ogólnego, gdy jest właściwa do zapewnienia realizacji wytyczonego celu i nie wykracza poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia.

20 Komisja twierdzi, że konieczny i proporcjonalny charakter zasady „3 z 6 lat” nie wynika, jak utrzymują władze niderlandzkie, z wyroków z dnia 15 marca 2005 r. w sprawie C-209/03 Bidar, Zb.Orz. s. I-2119, i z dnia 18 listopada 2008 r. w sprawie C-158/07 Förster, Zb.Orz. s. I-8507. W omawianych wyrokach analiza Trybunału dotyczyła bowiem sytuacji studentów nieaktywnych zawodowo, którzy nie podlegają zakresowi art. 45 TFUE ani rozporządzenia nr 1612/68 i od których władze krajowe mogły wymagać pewnego stopnia zintegrowania z przyjmującym państwem członkowskim. Natomiast zdaniem Komisji to właśnie w świetle art. 45 TFUE i rozporządzenia nr 1612/68 należy oceniać dostęp pracowników migrujących i członków ich rodzin do przywilejów socjalnych, takich jak stypendium przyznawane w celu kontynuowania nauki na studiach.

21 Względy natury budżetowej nie mieszczą się w zakresie pojęcia nadrzędnego względu interesu ogólnego pozwalającego uzasadnić przeszkodę w prawie podstawowym swobodnego przepływu pracowników. Komisja ma wątpliwości, czy zasada „3 z 6 lat” stanowi jedyny środek do zapewnienia realizacji

wytyczonego celu. W tym względzie ograniczenie obszaru geograficznego, w którym stosuje się regulacje dotyczące przenośnego finansowania studiów, oraz jego czas trwania stanowiłyby ewentualne rozwiązania. W celu uniknięcia nadużyć na terytorium państw członkowskich innych niż Królestwo Niderlandów mogłyby zostać wprowadzone kontrole w drodze koordynacji pomiędzy państwami członkowskimi.

22 Królestwo Niderlandów wnosi o oddalenie skargi.

23 W pierwszej kolejności utrzymuje ono, że zasada „3 z 6 lat" nie stanowi dyskryminacji pośredniej. Omawiana zasada ustanawia zdaniem Królestwa Niderlandów rozróżnienie pomiędzy pracownikami mającymi miejsce zamieszkania w Niderlandach od ponad trzech lat a pracownikami, którzy nie zamieszkiwali w tym państwie w omawianym okresie, gdyż chodzi o sytuacje, które nie są porównywalne. Ponieważ art. 2.14 WSF z 2000 r. dotyczy propagowania studiów poza terytorium Niderlandów, wiąże się to w sposób oczywisty z warunkiem zamieszkania na terytorium krajowym. Królestwo Niderlandów podnosi także, że orzecznictwo Trybunału dopuściło już różnice w traktowaniu w zależności od zamieszkania.

24 W drugiej kolejności Królestwo Niderlandów utrzymuje, że gdyby rozpatrywane sytuacje należało uznać za porównywalne, Komisja przypisuje art. 7 rozporządzenia nr 1612/68 zbyt szeroki zakres stosowania. Wspomniany przepis dotyczy zasadniczo jedynie samego pracownika migrującego, podczas gdy przywileje przyznawane jego dzieciom w obszarze szkolnictwa stanowią przedmiot art. 12 tego rozporządzenia. Omawiane państwo członkowskie podkreśla, że ten ostatni przepis nakłada na dzieci warunek zamieszkania, którego uzasadnienie opiera się właśnie na ustanowieniu określonego powiązania ze społecznością przyjmującego państwa członkowskiego. Ponieważ taki warunek nie występuje w art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, jego zastosowanie do dzieci pracowników prowadziłoby do obejścia wymogów określonych w art. 12.

25 W dalszej kolejności Królestwo Niderlandów twierdzi, że zasada „3 z 6 lat" jest obiektywnie uzasadniona i proporcjonalna do wytyczonego celu.

26 Zdaniem tego państwa członkowskiego promowanie mobilności studentów jest możliwe jedynie wówczas, gdy osoby korzystające z przenośnego finansowania studiów podtrzymują prawdziwy związek z Niderlandami. Z jednej strony omawiane dofinansowanie ma na celu zaoferowanie możliwości studiowania poza Niderlandami studentom, którzy normalnie studiowaliby w Niderlandach. Z drugiej strony zarzucenie zasady „3 z 6 lat" wiązałoby się z niemożliwymi do przyjęcia skutkami finansowymi i zagrażałoby istnieniu samego systemu pomocy. Trybunał w ww. wyrokach w sprawach Bidar i Förster potwierdził możliwość wprowadzenia pewnych ograniczeń do definicji beneficjentów po to, aby dalsze dofinansowywanie było możliwe.

27 Zdaniem Królestwa Niderlandów ochrona omawianych interesów uzasadnia stosowanie zasady „3 z 6 lat" również wobec pracowników najemnych, ponieważ w przeciwnym razie z przenośnego finansowania studiów korzystałyby też określone grupy studentów, do których taka pomoc nie byłaby adresowana. Tak byłoby na przykład w wypadku pracujących studentów, którzy podejmują krótkookresowe zatrudnienie w Niderlandach wyłącznie w celu uzyskania tego dofinansowania.

28 Co się tyczy proporcjonalności zasady „3 z 6 lat", Królestwo Niderlandów zauważa, że żaden inny środek, taki jak znajomość języka niderlandzkiego, wprowadzenie granic geograficznych, poza którymi wykluczone byłoby korzystanie z przenośnego finansowania studiów lub wydłużenie okresu zamieszkiwania, nie może równie skutecznie chronić wchodzących w grę interesów. Ponadto dla dzieci pracowników migrujących w Niderlandach zamieszkujących poza tym państwem członkowskim istnieją inne możliwości dofinansowania, między innymi dofinansowanie studiów w państwie członkowskim, w którym zamieszkują, lub w placówkach niderlandzkich.

29 Królestwo Niderlandów przypomina ponadto, że art. 11.5 WSF z 2000 r. zawiera zasadę słuszności, pozwalającą w konkretnym wypadku odstąpić od warunku zamieszkania w celu uniknięcia poważnej szkody.

30 Wreszcie, zdaniem Królestwa Niderlandów Komisja pominęła okoliczność, że od dnia 1 września 2007 r. zasada „3 z 6 lat" nie znajduje zastosowania wobec dzieci pracowników przygranicznych, które chcą kontynuować studia w regionach graniczących z Niderlandami, czyli we Flandrii i w Regionie Stołecznym Brukseli oraz w Nadrenii Północnej-Westfalii, Dolnej Saksonii i Bremie. Omawiane odstępstwo od stosowania warunku zamieszkania zostało przedłużone do dnia 1 stycznia 2014 r.

Ocena Trybunału

31 Artykuł 45 ust. 2 TFUE stanowi, że swobodny przepływ pracowników obejmuje zniesienie wszelkiej dyskryminacji ze względu na przynależność państwową między pracownikami państw członkowskich w zakresie zatrudnienia, wynagrodzenia i innych warunków pracy.

32 Stosownie do art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 pracownik będący obywatelem państwa członkowskiego korzysta na terytorium innych państw członkowskich z takich samych przywilejów socjalnych i podatkowych jak pracownicy krajowi.

33 Przepis ten jest korzystny zarówno dla pracowników migrujących, którzy zamieszkują w przyjmującym państwie członkowskim, jak i dla pracowników przygranicznych, którzy wykonując pracę najemną w tym ostatnim państwie członkowskim, zamieszkują w innym państwie członkowskim (wyrok z dnia 18 lipca 2007 r. w sprawie C-213/05 Geven, Zb.Orz. s. I-6347, pkt 15).

34 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem stypendium na pokrycie kosztów utrzymania i szkolenia w trakcie studiów prowadzących do przyznania tytułu zawodowego stanowi przywilej socjalny w rozumieniu art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 (wyrok z dnia 21 czerwca 1988 r. w sprawie 39/86 Lair, Rec. s. 3161, pkt 24; ww. wyrok w sprawie Bernini, pkt 23).

35 Trybunał orzekł również, że dofinansowywanie studiów dzieci pracowników przez państwo członkowskie stanowi dla pracownika migrującego przywilej socjalny w rozumieniu omawianego art. 7 ust. 2, jeśli ten ostatni w dalszym ciągu utrzymuje dziecko (ww. wyroki: w sprawie Bernini, pkt 25, 29; w sprawie Meeusen, pkt 19).

36 Artykuł 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 zobowiązuje państwo członkowskie, w sytuacji gdy oferuje ono pracownikom krajowym możliwość kontynuowania nauki w innym państwie członkowskim, do rozszerzenia tej możliwości na pracowników Unii osiedlonych na jego terytorium (wyroki: z dnia 27 września 1988 r. w sprawie 235/87 Matteucci, Rec. s. 5589, pkt 16; z dnia 13 listopada 1990 r. w sprawie C-308/89 di Leo, Rec. s. I-4185, pkt 14).

37 W tym względzie należy przypomnieć, że zasada równego traktowania, wpisana zarówno do art. 45 TFUE, jak i do art. 7 rozporządzenia nr 1612/68, zakazuje nie tylko dyskryminacji jawnej opartej na przynależności państwowej, lecz również wszelkich ukrytych form dyskryminacji, które przez zastosowanie innych kryteriów rozróżnienia wywierają w rzeczywistości ten sam skutek (zob. w szczególności wyroki: z dnia 27 listopada 1997 r. w sprawie C-57/96 Meints, Rec. s. I-6689, pkt 44; z dnia 10 września 2009 r. w sprawie C-269/07 Komisja przeciwko Niemcom, Zb.Orz. s. I-7811, pkt 53).

38 Jest tak w szczególności w wypadku przepisu takiego jak rozpatrywany w niniejszej sprawie, wymagającego precyzyjnie określonego okresu zamieszkiwania, jako że przepis ten działa przede wszystkim na niekorzyść pracowników migrujących i pracowników przygranicznych będących obywatelami innych państw członkowskich, gdyż to osoby niemające zamieszkania w państwie przyjmującym są najczęściej cudzoziemcami (zob. podobnie wyroki: z dnia 29 kwietnia 1999 r. w sprawie C-224/97 Ciola, Rec. s. I-2517, pkt 14; z dnia 25 stycznia 2011 r. w sprawie C-382/08 Neukirchinger, Zb.Orz. s. I-139, pkt 34). W tym kontekście bez znaczenia pozostaje to, że sporny przepis dotyczy w odpowiednim przypadku zarówno obywateli tego państwa, którzy nie są w stanie

spełnić takiego kryterium, jak i obywateli innych państw członkowskich. Aby przepis można było zakwalifikować jako pośrednio dyskryminujący, nie jest konieczne, by skutkował on uprzywilejowaniem wszystkich obywateli danego państwa lub stawianiem w niekorzystnym położeniu jedynie obywateli innych państw członkowskich z wyjątkiem własnych obywateli (zob. podobnie wyrok z dnia 16 stycznia 2003 r. w sprawie C-388/01 Komisja przeciwko Włochom, Rec. s. I-721, pkt 14).

39 Artykuł 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r. opiera się właśnie na kryterium tego rodzaju, ponieważ korzystanie z przenośnego finansowania studiów uzależnia on między innymi od spełnienia warunku, by zainteresowany zamieszkiwał w Niderlandach przez co najmniej trzy lata na przestrzeni sześciu lat przed podjęciem studiów poza terytorium tego państwa członkowskiego.

40 Królestwo Niderlandów utrzymuje jednak, że rozpatrywana regulacja niderlandzka ustanawia rozróżnienie pomiędzy pracownikami zamieszkującymi w Niderlandach od co najmniej trzech lat a pracownikami, którzy nie spełniają tego warunku, ponieważ chodzi tu o odmienne sytuacje. Z punktu widzenia mobilności studentów sytuacja, w której studentów zamieszkujących w Niderlandach zachęca się do udania się poza terytorium Niderlandów, miałaby bowiem być zupełnie różna od sytuacji, w której studenci zamieszkujący poza terytorium Niderlandów są skłaniani do studiowania poza tym państwem członkowskim. Cechą tego uregulowania jest zatem to, że dotyczy ono wyłącznie osób, które zamieszkują w Niderlandach i których pierwszym odruchem byłoby oczywiście studiowanie w tym państwie członkowskim. Okoliczność, że omawiane sytuacje nie są porównywalne, wyklucza tym samym jakąkolwiek dyskryminację.

41 W tym względzie należy przypomnieć, że zgodnie z utrwalonym orzecznictwem do dyskryminacji może dojść wtedy, gdy różne zasady stosuje się do porównywalnych sytuacji lub gdy tę samą zasadę stosuje się do różnych sytuacji (zob. w szczególności wyroki: z dnia 14 lutego 1995 r. w sprawie C-279/93 Schumacker, Rec. s. I-225, pkt 30; z dnia 1 grudnia 2011 r. w sprawie C-253/09 Komisja przeciwko Węgrom, Zb.Orz. s. I-12391, pkt 50).

42 Pozbawione uznaniowości stosowanie tej zasady wymaga, by kryterium porównywalności sytuacji opierało się na elementach obiektywnych, łatwych do zidentyfikowania. Kryterium to nie może opierać się na samym prawdopodobieństwie, że pracownicy wykonujący pracę najemną w Niderlandach, lecz zamieszkujący w innym państwie członkowskim, studiują nie w Niderlandach, lecz w państwie członkowskim zamieszkania.

43 Jak podniosła rzecznik generalna w pkt 52 i 53 swej opinii, skoro Królestwo Niderlandów uznało, że dzieci pracowników migrujących zamierzające studiować w Niderlandach powinny móc korzystać z dofinansowania studiów na takich samych zasadach jak obywatele Niderlandów, bez względu na fakt, czy mieszkają w Niderlandach, państwo to zgodziło się w sposób dorozumiany na to, że przynajmniej niektóre dzieci pracowników migrujących mogą – podobnie jak dzieci pracowników niderlandzkich – skłaniać się do studiowania w Niderlandach, niezależnie do tego, czy zamieszkują one w tym państwie. Wobec tego Królestwo Niderlandów nie może zasadnie utrzymywać, że państwo miejsca zamieszkania determinuje w sposób niemalże automatyczny miejsce podjęcia studiów przez pracowników migrujących i przez pozostające na ich utrzymaniu dzieci.

44 W rezultacie, jeśli chodzi o dostęp do systemu przenośnego finansowania studiów, sytuacja pracownika migrującego wykonującego działalność zawodową w Niderlandach, lecz zamieszkującego w innym państwie członkowskim, lub sytuacja pracownika migrującego zamieszkującego i wykonującego działalność zawodową w Niderlandach, lecz zamieszkującego przez okres krótszy niż wymagany spornym uregulowaniem, może być porównywana z sytuacją pracownika niderlandzkiego, który zarazem zamieszkuje i pracuje w Niderlandach.

45 Pomocniczo Królestwo Niderlandów twierdzi, że Komisja dokonała zbyt szerokiej wykładni art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, ponieważ przepis ten dotyczy zasadniczo wyłącznie pracownika migrującego. Przywileje adresowane do jego dzieci odnośnie do dostępu do nauczania wchodzą w zakres art. 12 tego rozporządzenia, który przewiduje warunek zamieszkania znajdujący zastosowanie do tych dzieci.

46 Zdaniem Królestwa Niderlandów wydaje się, że w ww. wyrokach w sprawach Bernini i Meeusen Trybunał, orzekając, iż art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 znajdował zastosowanie do dzieci pracowników migrujących, pominął tę różnicę w zakresach stosowania obu tych przepisów. Jednakże uczynił to wyłącznie dlatego, że w sprawach rozpatrywanych w obu wyrokach Trybunał miał do czynienia z dyskryminacją bezpośrednią. Konieczne było więc zastosowanie art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68. Natomiast w wypadkach, w których nie występuje dyskryminacja bezpośrednia, jak w niniejszym przypadku, nie ma takiej potrzeby i należałoby zastosować art. 12 omawianego rozporządzenia.

47 W odniesieniu do tego należy poczynić następujące uwagi.

48 Członkowie rodziny pracownika migrującego są pośrednimi beneficjentami równego traktowania, z jakiego korzysta ten pracownik na mocy art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68. Skoro przyznanie dziecku pracownika migrującego dofinansowania do studiów stanowi dla tego pracownika migrującego przywilej socjalny, dziecko może samo powoływać się na ten przepis celem uzyskania tego dofinansowania, jeśli na mocy prawa krajowego dofinansowanie to przyznaje się bezpośrednio studentowi. Jednakże taka korzyść stanowi dla pracownika migrującego przywilej socjalny w rozumieniu omawianego przepisu jedynie w zakresie, w jakim w dalszym ciągu zapewnia on utrzymanie swemu wstępnemu (wyrok z dnia 18 czerwca 1987 r. w sprawie 316/85 Lebon, Rec. s. 2811, pkt 12, 13; ww. wyrok w sprawie Bernini, pkt 25, 26).

49 Natomiast art. 12 rozporządzenia nr 1612/68 przyznaje dzieciom pracownika migrującego niezależne prawo do nauki. Prawo to nie zależy ani od posiadania statusu dziecka na utrzymaniu (wyrok z dnia 4 maja 1995 r. w sprawie C-7/94 Gaal, Rec. s. I-1031, pkt 25), ani od prawa pobytu rodziców w przyjmującym państwie członkowskim (wyrok z dnia 23 lutego 2010 r. w sprawie C-310/08 Ibrahim, Zb.Orz. s. I-1065, pkt 40). Nie ogranicza się ono również do dzieci pracowników migrujących, ponieważ znajduje zastosowanie także do dzieci byłych pracowników migrujących (ww. wyrok w sprawie Ibrahim, pkt 39).

50 Artykuł 12 wymaga tylko, by dziecko mieszkało ze swoimi rodzicami lub z jednym z nich w państwie członkowskim, gdy przynajmniej jedno z rodziców zamieszkiwało tam jako pracownik (wyroki: z dnia 21 czerwca 1988 r. w sprawie 197/86 Brown, Rec. s. 3205, pkt 30; z dnia 23 lutego 2010 r. w sprawie C-480/08 Teixeira, Zb.Orz. s. I-1107, pkt 52).

51 O ile prawdą jest, że art. 7 ust. 2 i art. 12 rozporządzenia nr 1612/68 mają różne zakresy podmiotowe stosowania, o tyle Trybunał orzekł już, że oba wspomniane przepisy wyrażają w identyczny sposób ogólną zasadę, która w obszarze szkolnictwa dotyczy wszystkich państw członkowskich i polega na zapewnieniu równego traktowania własnych obywateli z dziećmi pracowników będących obywatelami innego państwa członkowskiego, zamieszkujących na jego terytorium (ww. wyrok w sprawie di Leo, pkt 15).

52 Co się tyczy argumentu Królestwa Niderlandów dotyczącego ww. wyroków w sprawach Bernini i Meeusen, wystarczy przypomnieć orzecznictwo przytoczone w pkt 37 niniejszego wyroku, zgodnie z którym art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68 zabrania nie tylko jawnej dyskryminacji ze względu na przynależność państwową, ale również wszelkich ukrytych form dyskryminacji, które poprzez stosowanie innych kryteriów rozróżniających powodują de facto ten sam skutek.

53 Ponadto, jak zauważyła rzecznik generalna w pkt 35 swojej opinii, zasięg zakresu podmiotowego stosowania obowiązku równego traktowania, o którym mowa w art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, nie może zależeć od charakteru dyskryminacji.

54 Z tego wynika, że warunek zamieszkania określony w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r. wprowadza odmienne traktowanie pomiędzy pracownikami niderlandzkimi a pracownikami migrującymi, którzy zamieszkują w Niderlandach lub wykonują pracę najemną w tym państwie członkowskim jako pracownicy przygraniczni, odnośnie do dostępu do przenośnego finansowania studiów.

55 Takie odmienne traktowanie stanowi dyskryminację pośrednią, zakazaną na mocy art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68, chyba że zostanie ono obiektywnie uzasadnione. Ponadto w takim wypadku trzeba, by było ono właściwe dla zapewnienia realizacji rozpatrywanego celu i nie wykraczało poza to, co jest konieczne do jego osiągnięcia (zob. w szczególności wyrok z dnia 16 marca 2010 r. w sprawie C-325/08 Olympique Lyonnais, Zb.Orz. s. I-2177, pkt 38).

56 W niniejszym wypadku Królestwo Niderlandów podnosi dwa względy mogące uzasadniać sporny warunek zamieszkania. Po pierwsze, miałby on być konieczny do uniknięcia nieracjonalnego obciążenia finansowego, mogącego mieć konsekwencje dla istnienia samego systemu pomocy. Po drugie, z uwagi na to, że rozpatrywane uregulowanie krajowe ma na celu promowanie studiów poza terytorium Niderlandów, wspomniany warunek zapewniałby, że z przenośnego finansowania studiów korzystaliby wyłącznie studenci, którzy w braku takiego dofinansowania kontynuowaliby naukę w Niderlandach.

57 Co się tyczy uzasadnienia opartego na dodatkowych obciążeniach, jakie miałyby wynikać z niezastosowania warunku zamieszkania, należy przypomnieć, że o ile rozważania dotyczące budżetu mogą występować u podstawy wyboru polityki społecznej państwa członkowskiego i wpływać na charakter lub zakres środków ochrony socjalnej, które państwo to pragnie przyjąć, o tyle nie stanowią one jednakże same w sobie celu, do którego osiągnięcia zmierza ta polityka, i tym samym nie mogą uzasadniać dyskryminacji na niekorzyść pracowników migrujących (zob. podobnie wyroki: z dnia 20 marca 2003 r. w sprawie C-187/00 Kutz-Bauer, Rec. s. I-2741, pkt 59; z dnia 10 marca 2005 r. w sprawie C-196/02 Nikoloudi, Zb.Orz. s. I-1789, pkt 53).

58 Przyznanie, że względy natury budżetowej mogłyby uzasadniać odmienne traktowanie pracowników migrujących w porównaniu z pracownikami krajowymi, oznaczałoby, iż stosowanie i znaczenie tak fundamentalnej zasady prawa Unii, jaką jest zasada niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową, mogłyby różnić się, w czasie i w przestrzeni, w zależności od stanu finansów publicznych państw członkowskich (zob. podobnie wyroki: z dnia 24 lutego 1994 r. w sprawie C-343/92 Roks i in., Rec. s. I-571, pkt 36; a także z dnia 11 września 2003 r. w sprawie C-77/02 Steinicke, Rec. s. I-9027, pkt 67).

59 Królestwo Niderlandów utrzymuje jednak, że w ww. wyroku w sprawie Bidar Trybunał stwierdził, iż na ochronę zasługuje cel w postaci ograniczenia – za pomocą warunku zamieszkania – beneficjentów stypendium mającego na celu pokrycie kosztów utrzymania studentów pochodzących z innych państw członkowskich celem zapewnienia, by przyznanie takiego stypendium nie stało się nieracjonalnym obciążeniem dla przyjmującego państwa członkowskiego. Trybunał potwierdził tę linię orzeczniczą w ww. wyroku w sprawie Förster.

60 Tymczasem należy zauważyć, że w ww. wyrokach w sprawach Bidar i Förster Trybunał miał wypowiedzieć się w kwestii nałożonych przez dane państwo członkowskie warunków miejsca zamieszkania celem przyznania stypendiów studenckich studentom będącym obywatelami innych państw członkowskich, którzy nie posiadali statusu pracowników migrujących lub członków ich rodzin.

61 O ile prawdą jest, że Trybunał orzekł, iż rozpatrywani studenci mogli zostać zobowiązani przez przyjmujące państwo członkowskie do przedstawienia dowodu na pewien stopień zintegrowania się w tym państwie w celu korzystania ze stypendium na utrzymanie, o tyle Trybunał uczynił to po tym, jak stwierdził, że zainteresowani nie podlegali przepisom prawa Unii w zakresie swobodnego przepływu pracowników, między innymi rozporządzenia nr 1612/68 (zob. ww. wyroki: w sprawie Bidar, pkt 29; w sprawie Förster, pkt 32, 33).

62 Podobnie w wyroku z dnia 7 września 2004 r. w sprawie C-456/02 Trojani, Zb.Orz. s. I-7573, Trybunał przed zbadaniem, czy obywatel państwa członkowskiego nieposiadający wystarczających środków mógł powoływać się na swoje obywatelstwo i prawa przyznane na mocy art. 21 TFUE celem skorzystania w innym państwie członkowskim ze świadczenia pomocy społecznej, zlecił wpierw sądowi krajowemu zbadanie koniecznych okoliczności faktycznych w celu oceny, czy rozpatrywany obywatel posiadał status pracownika w rozumieniu art. 45 TFUE.

63 O ile przyznana przez Trybunał państwom członkowskim możliwość, z zastrzeżeniem przestrzegania określonych warunków, wymagania od obywateli innych państw członkowskich określonego poziomu zintegrowania się z ich społecznościami w celu korzystania z przywilejów socjalnych, takich jak dofinansowanie nauki, nie ogranicza się do sytuacji, w których wnioskujący o rozpatrywaną pomoc są obywatelami nieaktywnymi zawodowo, o tyle wymóg spełnienia warunku zamieszkania, takiego jak przewidziany w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r., w celu wykazania wymaganego zintegrowania jest zasadniczo niewłaściwy w odniesieniu do pracowników migrujących i przygranicznych.

64 Istnienie rozróżnienia pomiędzy pracownikami migrującymi i członkami ich rodzin z jednej strony a obywatelami Unii, którzy ubiegają się o pomoc społeczną, choć nie są aktywni zawodowo, z drugiej strony wynika z art. 24 dyrektywy 2004/38/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 29 kwietnia 2004 r. w sprawie prawa obywateli Unii i członków ich rodzin do swobodnego przemieszczania się i pobytu na terytorium państw członkowskich, zmieniającej rozporządzenie (EWG) nr 1612/68 i uchylającej dyrektywy 64/221/EWG, 68/360/EWG, 72/194/EWG, 73/148/EWG, 75/34/EWG, 75/35/EWG, 90/364/EWG, 90/365/EWG i 93/96/EWG (Dz.U. L 158, s. 77; oraz sprostowania: Dz.U. 2004, L 229, s. 35; Dz.U. 2005, L 197, s. 34). O ile ten ostatni przepis stanowi w ust. 1, że wszyscy obywatele Unii zamieszkujący na podstawie niniejszej dyrektywy na terytorium przyjmującego państwa członkowskiego są traktowani na równi z obywatelami tego państwa członkowskiego „w zakresie ustanowionym w traktacie", o tyle w ust. 2 uściśla on, że państwo członkowskie – w odniesieniu do osób niebędących pracownikami najemnymi, osobami pracującymi na własny rachunek, osobami, które zachowują ten status, i członkami ich rodziny – może ograniczyć przyznanie uprawnienia do pomocy dla pokrycia kosztów utrzymania w postaci stypendiów lub pożyczek studenckich dla studentów, którzy nie nabyli prawa stałego pobytu.

65 Co się tyczy pracowników migrujących i przygranicznych, okoliczność uczestniczenia w rynku pracy państwa członkowskiego tworzy zasadniczo wystarczająco silny związek ze społecznością tego państwa członkowskiego, pozwalający tym pracownikom korzystać w nim z zasady równego traktowania z pracownikami krajowymi w odniesieniu do przywilejów socjalnych. Omawiana zasada znajduje zastosowanie nie tylko do wszystkich warunków pracy i zatrudnienia, lecz również do wszystkich przywilejów socjalnych związanych lub niezwiązanych z umową o pracę, z jakich korzystają zwykle pracownicy krajowi, przede wszystkim w związku z ich statutem pracownika, ale też z racji zamieszkiwania na terytorium krajowym (zob. w szczególności wyrok z dnia 12 maja 1998 r. w sprawie C-85/96 Martínez Sala, Rec. s. I-2691, pkt 25; ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Niemcom, pkt 39).

66 Zintegrowanie wynika między innymi z faktu, że pracownik migrujący przyczynia się również – w związku ze składkami, jakie opłaca on w przyjmującym państwie członkowskim z racji pracy najemnej, jaką tam wykonuje – do finansowania polityki społecznej tego państwa i powinien korzystać z niej na takich samych zasadach jak pracownicy krajowi.

67 Wniosek ten potwierdza motyw trzeci rozporządzenia nr 1612/68, zgodnie z którym mobilność siły roboczej wewnątrz Unii powinna być jednym ze środków zapewniających pracownikowi możliwość poprawy warunków życia i pracy oraz ułatwienia awansu społecznego, pomagając jednocześnie w zaspokajaniu potrzeb gospodarczych państw członkowskich.

68 Jeśli chodzi o podnoszone przez Królestwo Niderlandów ryzyko nadużycia, wynikające między innymi z podejmowania krótkookresowego zatrudnienia wyłącznie celem uzyskania przenośnego finansowania studiów, należy podkreślić, że termin „pracownik" w rozumieniu art. 45 TFUE ma znaczenie autonomiczne w prawie Unii i nie wolno go interpretować zawężająco. Za „pracownika" należy uznać każdego, kto wykonuje konkretne i rzeczywiste zajęcie, z wyłączeniem działalności, której zakres jest na tyle ograniczony, że jest ona całkowicie marginalna i dodatkowa. Cechą charakteryzującą stosunek pracy jest zgodnie z orzecznictwem Trybunału fakt, że dana osoba wykonuje przez pewien okres na rzecz innej osoby i pod jej kierownictwem świadczenia, w zamian za które otrzymuje wynagrodzenie

(zob. w szczególności wyroki: z dnia 3 lipca 1986 r. w sprawie 66/85 Lawrie-Blum, Rec. s. 2121, pkt 16, 17; a także z dnia 14 października 2010 r. w sprawie C-345/09 van Delft i in., Zb.Orz. s. I-9879, pkt 89).

69 Z uwagi na powyższe cel określony przez Królestwo Niderlandów, polegający na uniknięciu nieracjonalnego obciążenia finansowego, nie może zostać uznany za nadrzędny wzgląd interesu ogólnego, mogący uzasadniać nierówne traktowanie pracowników innych państw członkowskich w porównaniu z pracownikami niderlandzkimi.

70 Zdaniem Królestwa Niderlandów warunek zamieszkania przewidziany w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r. może wreszcie zostać uznany za zasługujący na ochronę na podstawie obiektywnego uzasadnienia innego niż uzasadnienie polegające na uniknięciu nieracjonalnego obciążenia finansowego. Celem przenośnego finansowania studiów miałoby być również zwiększenie mobilności studentów poprzez zachęcenie ich do kontynuowania studiów poza terytorium Niderlandów. Studia takie nie tylko wzbogacają studentów, lecz również przynoszą korzyści społeczeństwu niderlandzkiemu w ogólności i niderlandzkiemu rynkowi pracy w szczególności.

71 Bezsporne jest, że cel w postaci zachęcania studentów do mobilności stanowi interes ogólny. W tym względzie wystarczy podkreślić, że stanowi on część działań, jakie art. 165 TFUE przypisał Unii w ramach polityki edukacji, kształcenia zawodowego, działań na rzecz młodzieży i sportu. Ponadto z motywu 1 zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 18 grudnia 2006 r. w sprawie mobilności transnarodowej we Wspólnocie w celach edukacji i szkolenia: Europejska Karta na rzecz Jakości Mobilności (Dz.U. L 394, s. 5) wynika, że mobilność w zakresie edukacji i szkolenia stanowi integralną część swobodnego przepływu osób oraz jeden z głównych celów działań Unii.

72 W tym świetle uzasadnienie podnoszone przez Królestwo Niderlandów dotyczące propagowania mobilności studentów stanowi nadrzędny wzgląd interesu ogólnego, mogący uzasadniać ograniczenie zasady niedyskryminacji ze względu na przynależność państwową.

73 Jednakże, jak wskazano w pkt 55 niniejszego wyroku, uregulowanie ograniczające swobodę podstawową zagwarantowaną przez traktat, taką jak swobodny przepływ pracowników, może być skutecznie uzasadnione, tylko gdy jest ono właściwe do zapewnienia realizacji zasługującego na ochronę celu i gdy nie wykracza poza to, co konieczne do jego osiągnięcia.

74 Co się tyczy właściwego charakteru warunku zamieszkania przewidzianego w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r., Królestwo Niderlandów utrzymuje, że omawiany warunek stanowi gwarancję tego, iż z przenośnego finansowania studiów korzystają wyłącznie studenci, których mobilność należy wspierać.

75 Królestwo Niderlandów w swym twierdzeniu, że zasada „3 z 6 lat” jest niezbędna do tego, by system przenośnego finansowania studiów stosował się wyłącznie do właściwie określonej grupy studentów, oparło się na dwóch założeniach.

76 Po pierwsze, niderlandzki system dofinansowywania studiów poza Niderlandami jest adresowany do studentów mających miejsce zamieszkania w Niderlandach, którzy w braku takiego systemu kontynuowaliby studia w tym państwie członkowskim. Natomiast pierwszym odruchem studentów niezamieszkujących w Niderlandach byłoby studiowanie w państwie członkowskim ich miejsca zamieszkania, i z tego względu mobilność nie byłaby rozwijana. Państwo członkowskie miejsca zamieszkania studenta, niezależnie od tego, czy chodzi tu o Królestwo Niderlandów czy nie, determinuje w sposób prawie automatyczny państwo, w którym student ten będzie studiował.

77 Po drugie, Królestwo Niderlandów, podkreślając osiągnięcia polityki wspierającej mobilność studentów poprzez wzbogacenie, jakie studia poza Niderlandami przynoszą nie tylko studentom, lecz również niderlandzkiemu społeczeństwu i rynkowi pracy, oczekuje, że studenci, którzy skorzystają z tego systemu, powrócą do Niderlandów po zakończeniu studiów, by tam zamieszkać i pracować.

78 Jak zauważono w pkt 43 niniejszego wyroku, Niderlandy przyznały również, że niektóre dzieci pracowników migrujących mogą skłaniać się do studiowania w Niderlandach niezależnie od tego, czy tam zamieszkują. Należy jednak stwierdzić, że okoliczności wskazane w pkt 76 i 77 niniejszego wyroku odzwierciedlają sytuację większości studentów.

79 Należy tym samym stwierdzić, że warunek zamieszkania przewidziany w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r. jest właściwy do realizacji celu propagowania mobilności studentów.

80 Należy jeszcze zbadać, czy warunek ten nie wykracza poza to, co jest konieczne do osiągnięcia omawianego celu.

81 Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem na władzach krajowych spoczywa obowiązek udowodnienia, gdy przyjmują środek stanowiący odstępstwo od zasady ustanowionej przez prawo Unii, za każdym razem, że środek ten jest właściwy dla zagwarantowania realizacji powoływanego celu i że nie wykracza on poza to, co niezbędne dla jego osiągnięcia. Powoływaniu przez państwa członkowskie względów uzasadniających powinny towarzyszyć analiza przydatności oraz proporcjonalności środka przyjętego przez to państwo, jak również precyzyjne dane na poparcie jego argumentów (wyroki: z dnia 7 lipca 2005 r. w sprawie C-147/03 Komisja przeciwko Austrii, Zb.Orz. s. I-5969, pkt 63; a także z dnia 13 kwietnia 2010 r. w sprawie C-73/08 Bressol i in., Zb.Orz. s. I-2735, pkt 71).

82 Na Królestwie Niderlandów spoczywa zatem obowiązek nie tylko wykazania, że rozpatrywany przepis krajowy jest proporcjonalny do wytyczonego celu, lecz również wskazania okoliczności mogących stanowić podstawę takiego wniosku.

83 W swojej odpowiedzi na skargę Królestwo Niderlandów podnosiło, że nie istnieje żadna norma, która chroniłaby tak skutecznie interesy leżące u podstaw WSF z 2000 r. Warunek znajomości języka urzędowego kraju lub dotycząca posiadania dyplomu niderlandzkiego nie stanowi zdaniem Królestwa Niderlandów skutecznego środka promowania celu realizowanego przez rozpatrywane uregulowanie krajowe. Według tego państwa członkowskiego, poza tym, że takie warunki tworzyłyby dyskryminację ze względu na przynależność państwową, omawiane kryteria miałyby sens tylko o tyle, o ile dotyczyłyby studiów w Niderlandach.

84 W tym względzie należy zauważyć, że aby Królestwo Niderlandów mogło uwolnić się od ciężaru wykazania, iż warunek zamieszkania nie wykracza poza to, co jest konieczne, nie wystarczy, by to państwo członkowskie poprzestało na odwołaniu się do dwóch możliwych rozwiązań, które jego zdaniem są jeszcze bardziej dyskryminujące niż warunek przewidziany w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r.

85 Oczywiście Trybunał orzekł już, że ciężar dowodu nie może iść tak daleko, aby wymagać od tego państwa członkowskiego wykazania w sposób pozytywny, iż żaden inny możliwy środek nie umożliwia realizacji wytyczonego celu w tych samych warunkach (wyrok z dnia 10 lutego 2009 r. w sprawie C-110/05 Komisja przeciwko Włochom, Zb.Orz. s. I-519, pkt 66).

86 Niemniej jednak, jak wskazała rzecznik generalna w pkt 158 opinii, Królestwo Niderlandów musiałoby przynajmniej wykazać, dlaczego zdecydowało się na zasadę „3 z 6 lat", odrzucając wszelkie pozostałe elementy reprezentatywne. Należy zauważyć w tym względzie, że omawiana zasada ma zbyt wykluczający charakter. Wymagając ściśle określonych okresów zamieszkiwania na terytorium danego państwa członkowskiego, zasada „3 z 6 lat" uprzywilejowuje bowiem element, który niekoniecznie jest jedynym elementem reprezentatywnym rzeczywistego stopnia powiązania zainteresowanego z omawianym państwem członkowskim.

87 Tym samym należy stwierdzić, że Królestwo Niderlandów nie udowodniło, iż warunek zamieszkania przewidziana w art. 2.14 ust. 2 WSF z 2000 r. nie wykracza poza to, co niezbędne dla osiągnięcia celu wytyczonego przez taką regulację.

88 Wynika z tego, że omawiany przepis krajowy wprowadza odmienne traktowanie pomiędzy pracownikami niderlandzkimi a pracownikami migrującymi zamieszkałymi w Niderlandach lub wykonującymi pracę najemną w tym państwie członkowskim jako pracownicy przygraniczni, co jest sprzeczne z art. 45 TFUE i z art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68.

89 Z uwagi na powyższe należy stwierdzić, że nakładając na pracowników migrujących i pozostających na ich utrzymaniu członków ich rodzin warunek zamieszkania, czyli tak zwaną zasadę „3 z 6 lat", który to warunek należy spełnić, by móc uzyskać przenośne finansowanie studiów, Królestwo Niderlandów uchybiło zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 45 TFUE i art. 7 ust. 2 rozporządzenia nr 1612/68.

W przedmiocie kosztów

90 Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu postępowania kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Ponieważ Komisja wniosła o obciążenie Królestwa Niderlandów kosztami postępowania, a Królestwo Niderlandów przegrało sprawę, należy obciążyć je kosztami postępowania.

Z powyższych względów Trybunał (druga izba) orzeka, co następuje:

1) **Nakładając na pracowników migrujących i pozostających na ich utrzymaniu członków ich rodzin warunek zamieszkania, czyli tak zwaną zasadę „3 z 6 lat", który to warunek należy spełnić, by móc uzyskać dofinansowanie studiów poza Niderlandami, Królestwo Niderlandów uchybiło zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 45 TFUE i art. 7 ust. 2 rozporządzenia Rady (EWG) nr 1612/68 z dnia 15 października 1968 r. w sprawie swobodnego przepływu pracowników wewnątrz Wspólnoty, zmienionego rozporządzeniem Rady (EWG) nr 2434/92 z dnia 27 lipca 1992 r.**

2) **Królestwo Niderlandów zostaje obciążone kosztami postępowania.**

Podpisy